

ефективно сприяє формуванню художньо-образного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва. Таким чином, одним із провідних напрямків у професійній музичній освіті стало формування художньо-образного мислення, інтелектуальних якостей, як у процесі оволодіння музичним матеріалом, так і в процесі поповнення загальної ерудиції, що вважається неодмінною умовою професійного зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абдуллін Є.Б. Теорія і практика музичного навчання в загальноосвітній школі: посібник для вчителя. М.: Просвіта, 1985. 110 с.
2. Алексєєв А.Д. Творчість музиканта-виконавця: на матеріалі інтерпретацій видатних піаністів минулого і сучасності. М., Музика, 1991. 103 с.
3. Алієв Ю.Б. Шкільна художня освіта – найважливіший елемент єдиного освітнього простору (роздуми з позиції дидактики). РАО Інститут теорії освіти і педагогіки. Теоретичні дослідження в 1999 році; під ред. д.п.н., професора В. Мяснікова. М.: 2000. С. 84–88.
4. Апрелева В.А. Осягнення змісту і сенсу музики педагогом-музикантом. Викладач. М.: 2001. № 6. С. 36–39.

5. Браудо І.А. Про вивчення клавірних творів Баха в музичній школі. М.: Класика – XXI, 2001. 89 с.
6. Виготський Л.С. Вибрані психологічні дослідження. М.: Видавництво АПНР, 1956. 519 с.
7. Киященко Н.І., Киященко Л.П. Естетична культура і проблема гуманізації знання. Естетична культура. М.: РАН Ін-т філософії, 1996. С. 129–137.
8. Ліберман Є.Я. Творча робота піаніста з авторським текстом. М.: Музика, 1988. 236 с.
9. Немикіна І.М., Осипова Л.В. Творча активність як умова формування особистості вчителя музики. «Підвищення ефективності розвитку творчих якостей вчителя музики в процесі навчання у ВНЗ». Міжвузівський збірник наукових праць. МГЗП., М.: 1991. С. 78–85.
10. Петрушин В.І. Музична психологія: навчальний посібник. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1997. 384 с.
11. Психологія музичної діяльності: Теорія і практика: Навч. допомога / Д.К. Кірнарская, Н.І. Киященко, К.В. Тарасова та ін.; під ред. Г.М. Ципіна. М.: Видавничий центр «Академія», 2003. 368 с.
12. Рубінштейн А.Г. Літературна спадщина: у 3-х т. М.: Музика, 1983. Т. 1: Статті. Книги. Доповідні записки. Речі. С. 110–162.
13. Тихомиров О.К. Актуальні проблеми розвитку психологічної теорії мислення. В кн.: Психологічні дослідження творчої діяльності. М.: Наука, 1975. С. 5–22.

УДК 174:37.013

ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УНІВЕРСИТЕТАХ

Зозуляк-Случик Р.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті зроблено спробу виокремити цілі розвитку фахівців соціальної сфери в університетах. Проаналізовано ключові завдання формування професійної етики майбутніх соціальних працівників, а саме: забезпечення набуття теоретичних знань із професійної етики; сприяння формуванню та закріпленню поведінкових моральних якостей; створення сприятливих умов для формування здатності студентів до морально-етичної рефлексії.

Автором зазначено, що метою формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в університетах виступає професійно-етична компетентність, що зумовлює особистий професійний стиль, соціально-професійну зрілість і мотивацію до самовдосконалення.

Ключові слова: *ціль, завдання, педагогічна система, соціальний працівник, соціальна робота, професійна етика, університет.*

В статті предпринята попытка выделить цели развития специалистов социальной сферы в университетах. Проанализированы ключевые задачи формирования профессиональной этики будущих социальных работников, а именно: обеспечение приобретения теоретических знаний по профессиональной этике; содействие формированию и закреплению моральных качеств; создание благоприятных условий для формирования способности студентов к морально-этической рефлексии.

Автором отмечено, что целью формирования профессиональной этики будущих специалистов социальной работы в университетах выступает профессионально-этическая компетентность, что приводит к формированию личного профессионального стиля, социально-профессиональной зрелости и мотивации к самосовершенствованию.

Ключевые слова: *цель, задачи, педагогическая система, социальный работник, социальная работа, профессиональная этика, университет.*

Zozuliak-Sluchik R.V. PURPOSES AND OBJECTIVES OF FORMATION OF PROFESSIONAL ETHICS OF FUTURE SOCIAL WORKERS AT UNIVERSITIES

In the article the author attempts to distinguish the goals of development of specialists in the social sphere at universities. The key tasks of forming the professional ethics of future social workers are analyzed, namely: ensuring the acquisition of theoretical knowledge on professional ethics; assistance in the formation and consolidation of behavioral moral qualities; creation of favorable conditions for formation of students' ability to moral and ethical reflection.

The author states that the purpose of forming professional ethics of future specialists in social work at universities is professional and ethical competence, which determines personal professional style, social-professional maturity and motivation to self-improvement.

Key words: *purpose, objective, pedagogical system, social worker, social work, professional ethics, university.*

Постановка проблеми. Теперішній стан розвитку українського суспільства висуває вимогу формування фахівця-професіонала, котрий не задовольняється лише засвоєнням у процесі професійної підготовки певних знань і умінь, а потребує використання об'єктивно існуючих можливостей задля досягнення більш високих результатів у подальшій діяльності та саморозвитку.

Водночас вивчення підходів сучасних науковців до формування фахівців у ВНЗ переконує, що особливістю даного процесу є відсутність єдиного підходу до усталеного вирішення окресленої проблеми. Однак досвід підготовки соціальних працівників переноситься з інших галузей наук. І це не слід розглядати як недолік системи вищої освіти, оскільки така підготовка свідчить про мультидисциплінарну сторону навчання фахівців, що часто не має шаблонів, а є компіляцією різних дисциплін.

За таких умов спільною виступає стандартна ціннісна підготовка соціальних працівників. Адже університет, що готує майбутніх фахівців з даного напрямку, має однаково викладати студентам цінності професії, етичні стандарти, місію, що становить базові знання, без яких вони не зможуть відбутися як компетентні професіонали [1, с. 131].

Отож, соціальний працівник повинен уміти компетентно підходити до виконання професійних завдань. Він має перебувати в постійному творчому пошуку, що дозволить йому швидше досягти більш високого рівня професіоналізму. Разом із тим формування особистості майбутнього фахівця на морально-гуманній основі значно актуалізується у становленні змісту сучасної вищої освіти. Звідси першочергово перед викладачами університетів постає проблема пошуку ефективних форм, змісту навчання, що базуються на морально-етичних засадах формування відповідних компетентностей у молоді, особливо тієї, котра навчається на спеціальності «Соціальна робота». Саме такій категорії працівників доводиться здійснювати соціальну роботу з різними

вразливими групами клієнтів. Як переконають дослідження, соціальна робота більшою мірою, ніж інші професії, спрямована на етичний вимір, етичну поведінку її представників. Тому не випадково чинниками регуляції людської поведінки виступають суспільна мораль, індивідуальний етичний контроль, чим і повинні керуватись у своїй професійній діяльності працівники соціальної сфери [2, с. 63].

Разом із тим, як показують наші спостереження, не лише більшість випускників університетів, а й соціальних працівників, незалежно від їхньої сфери діяльності, стажу та віку, практично не готові до здійснення своєї професійної праці. Зокрема, вони часто стикаються з моральними дилемами у виконанні обов'язків. Можемо зазначити, що часом спостерігається відсутність готовності до необхідного для сучасного соціуму творчого переосмислення власної діяльності та зміщення акцентів у морально-етичну площину задля підвищення якості професійної діяльності відповідно до потреб сьогодення. Причини означеної ситуації зумовлені несформованістю необхідних компетентностей та досвіду майбутніх соціальних працівників, що пояснюється усталеною практикою професійної підготовки в університетах. Означене, на думку дослідників, пов'язане з тим, що підготовка соціальних працівників на сучасному етапі перебуває на етапі свого становлення, що вимагає оновлення та корегування стратегічних і тактичних завдань з урахуванням запитів суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До висвітлення різноаспектних питань професійної підготовки студентів даної спеціальності зверталися науковці О. Біла, Р. Вайнола, С. Грищенко, О. Гуренко, А. Капська, О. Карпенко, А. Конончук, І. Мельничук, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та інші.

Перед тим, як розкрити цілі та конкретизувати завдання професійної етики майбутніх фахівців, ми звернулися до розгляду міжнародних документів, що визначають

пріоритети світової політики у сфері вищої освіти.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає у виокремленні цілей та аналізі завдань педагогічної системи університетів, що зумовлює формування професійної етики майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нам вдалось відстежити вплив Болонського процесу на реформування та можливі стратегічні напрями модернізації діяльності університетів в етичній площині. Зокрема, зупинимось на Бухарестській декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні, в якій зазначено, що етика вищої школи, система професійних цінностей, моральних норм зумовлюють принципи взаємодії, що закладені в основі саморегуляції академічної корпорації [3]; Довіднику прав та обов'язків студента (Guide to Student Rights & Responsibilities) [4], що унормовує стосунки університету зі своїми студентами. Останній складається з Кодексу поведінки тих, хто навчається (Code of Student Conduct) та Кодексу академічної чесності [5]. Виходячи з останніх, ми маємо можливість розглянути випадки порушення академічної етики в університеті, підтримати освітні ініціативи [6, с. 67].

В означеному контексті доцільним буде твердження про те, що система вищої освіти є однією з пріоритетних галузей соціально-стабілізуючим чинником розвитку українського суспільства. Тут суголосними є і погляди науковця А. Капської [7, с. 29].

На нашу думку, професійна етика соціального працівника відображає єдність процесу створення професійно-етичних цінностей і їх засвоєння. Остання репрезентує систему професійно-етичних якостей і моральних норм, що є регулятором фахових стосунків.

Нам вдалось виокремити рівні прояву моральних регуляторів у професійних взаєминах: зовнішня етична культура поведінки, що спостерігається, наприклад, у людській ввічливості, тактовності, і глибоке внутрішнє розуміння моральних категорій та уявлень, які переходять у переконання: уявлення про добро і зло, професійний обов'язок. Водночас А. Капська наголошує, що гуманістичні цінності, альтруїстичний імператив є цілеспрямовувальними в системі вартостей соціального працівника [8, с. 253].

Означене вище логічно підводить нас до опису педагогічної системи формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в університетах, окреслення

мети як ключового компонента будь-якої діяльності. При цьому хочемо зазначити, що мета як системотворний фактор педагогічної системи полягає в забезпеченні сприятливих умов для відновлення соціально-позитивного досвіду наркозалежних, повернення їх до повноцінної життєдіяльності як у середовищі ресоціалізації, так і поза його межами через потенціал соціально-педагогічної роботи. Сформулювати мету досліджуваної системи нам допоможуть принципи цілепокладання, закладені у працях В. Сластьоніна. [9, с. 41–42].

Аналіз науково-педагогічної та соціальної літератури засвідчує, що до окреслення мети формування професійної етики майбутніх соціальних працівників можна підійти різноаспектно, а саме як до: сформованості сукупності професійних та етичних знань і вмінь, що забезпечують можливість фахової діяльності та набуваються у процесі теоретичного і практичного навчання в університеті; формування особистісно-професійних важливих якостей, необхідних для успішного функціонування в системі міжособистісних взаємин, результатом чого є професійна компетентність соціальних працівників; результату оволодіння цінностями соціальної роботи, професійно-етичними необхідними знаннями, вміннями й навичками, що є ознакою готовності до професійної діяльності [10].

Отже, мету формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в університеті окреслимо як професійно-етичну компетентність, що зумовлює особистий професійний стиль, соціально-професійну зрілість і мотивацію до самовдосконалення. Компонентами ж професійно-етичної компетентності виступають моральні професійно-значущі особистісні риси фахівця, що становлять його гуманістичну систему світогляду та переконань і належать до певних груп. До останніх можемо віднести: *морально-гуманістичні якості*, що включають емпатійність, відкритість, допитливість, доброту, гуманізм, альтруїзм, сумлінність, чуйність, порядність, дисциплінованість, відповідальність, терпимість, толерантність, обов'язок, справедливість, ввічливість, честь і гідність; *психолого-педагогічні якості* – комунікабельність, візуальність, уміння залагоджувати та попереджати конфлікти; *психологічні* – стійкий психічний стан, що означає позитивне мислення, наполегливість, рішучість; *психосоціальні якості*, а саме витримка та самовладання, самооцінка, саморегуляція, готовність працювати в умовах професійного стресу і конфліктних ситуацій, уміння приймати рішення в етично складних ситуа-

ціях професійної діяльності, стресостійкість [11, с. 69; 12, с. 123]. Усе це пояснюється тим, що підґрунтям професійної етики соціальних працівників служить спрямованість на задоволення людських потреб, повага до людини, її професії, стилю і способу життя, необхідність надати їй допомогу, змінити кризову життєву ситуацію.

Провідною ознакою професійної готовності фахівців даного напрямку є здатність розв'язувати складні завдання та відповідати на виробничі виклики у сфері соціальної роботи. У процесі навчання і практичної підготовки студенти набувають ґрунтовних знань й умінь стосовно вирішення непередбачуваних питань морально-етичного змісту в професійної діяльності. Провівши паралель з розвідкою науковця Б. Без'язичного, хочемо наголосити, що означені вище риси зумовлюють необхідність опанування майбутнім фахівцем соціальної роботи групою умінь, формують зміст професійно-етичних компетентностей соціального працівника, а саме такі з них, як: інтелектуально-логічні; комунікативно-емпатійні; конструктивно-організаторські; регулятивно-вольові; рефлексивно-етичні; етико-методичні.

Окреслимо їхню сутність:

1. *Інтелектуально-логічні вміння* передбачають умінь критично аналізувати, зіставляти й порівнювати факти та явища, що відбуваються в соціальній сфері та соціальній роботі, давати їм оцінку з етичних позицій, аргументувати своє ставлення до них.

2. *Комунікативно-емпатійні вміння* означають взаємодію з людьми, тактовність у висловленні своєї думки й умінь слухати співрозмовника, толерантність у ставленні до позиції опонента та попередження й розв'язання конфліктів; емпатійність до оточуючих, співпереживання з ними.

3. *Конструктивно-організаторські вміння* допомагають виконувати справу, доручення в певній послідовності, виявляти ініціативу й організувати корисну діяльність, виконувати завдання у визначений термін, обґрунтовувати необхідність і передбачати наслідки своїх дій і вчинків.

4. *Регулятивно-вольові вміння*: спрямовані на гальмування негативних емоцій, саморегуляцію, самовладання, прийняття самостійних рішень, відповідальність за результат, вияв альтруїзму у своїй роботі, мобілізацію внутрішніх можливостей під час виконання доручення, визнання власних помилок.

5. *Рефлексивно-етичні вміння* ґрунтуються на аналізі основ власної діяльності (ціннісні, світоглядні, професійно-позиційні) відповідно до норм загальної етики та деонтології; прогнозуванні наслідків своїх дій.

6. *Етико-методичні вміння* допомагають переломлювати набуті знання із загальних і фахових дисциплін крізь призму етики соціального працівника задля виявлення правильної професійно-моральної позиції в різних ситуаціях професійної діяльності; взаємодіяти із суб'єктами виробничого процесу згідно з етичними нормами; аргументовано доводити моральність або аморальність дій і вчинків клієнтів; здійснювати рефлексивний супровід професійної діяльності [13, с. 108–109].

Ми вбачаємо необхідність конкретизувати мету досліджуваної системи в *завданнях*, оскільки це дозволить нам визначити змістово-семантичні і структурно-логічні параметри мети формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах.

Зокрема, із *завдань* ми визначили такі:

– забезпечення набуття теоретичних знань із професійної етики;

– сприяння формуванню та закріпленню поведінкових моральних якостей, а саме: професійного такту, навичок моральної поведінки, здатності діяти в ситуаціях морального вибору, морального досвіду;

– створення сприятливих умов для формування здатності студентів до морально-етичної рефлексії та саморефлексії, самооцінки, самокритичності, морального самовдосконалення.

У першому завданні відзначимо те, що: 1) зміст професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна робота» має бути спрямований на формування професійних знань; 2) особливості набуття теоретичних знань із професійної етики деталізуємо через зміст дисциплін і технології навчання.

Стосовно другого завдання, базою його виконання слугує виробнича практика, зокрема волонтерська, що сприяє розвитку та закріпленню окреслених якостей.

Щодо третього завдання, то побудова індивідуальної траєкторії професійного розвитку як засобу формування професійно-етичної компетентності спонукає майбутніх соціальних працівників до морально-етичної рефлексії та саморефлексії, моральної самооцінки, самокритичності, морального самовдосконалення.

Слід наголосити, що завдання в педагогічній системі конкретизують мету формування професійної етики.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, з окресленого вище доходимо висновку, що розробка мети педагогічної системи формування професійної етики майбутніх соціальних працівників в університетах послужить основою для виокремлення її змісту та технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скачкова Г.С. Особливості сучасної професійної підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах. Вісник НТУ у «КПІ»: Філософія. Психологія. Педагогіка. Вип. 3 (48). С. 128–133.
2. Клименюк Н.В. Морально-гуманістичний характер соціальної роботи. Наукові праці. Вип. 141. Т. 153: «Педагогіка». С. 61–64.
3. Бухарестська декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні». URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03797720500083922> journal Code=chee20
4. Довідник прав та обов'язків студента (Guide to Student Rights & Responsibilities). URL: <https://studentconduct.gwu.edu/about>
5. Кодекс академічної чесності. URL: https://studentconduct.gwu.edu/academic_integrity.
6. Хмарський В. Academic integrity в США: кілька спостережень 2015 року. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т.В. Фінікова, А.Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 53–93.
7. Капська А.Й. Ступенева система професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 11: Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: зб. наук. пр.; ред. рада: В.П. Андрущенко (гол.) та ін. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2004. № 1 (23). С. 19–29.
8. Капська А.Й. Зміст і структура професійно-етичної культури соціального працівника. К., 2011. С. 251–255.
9. Слостенін В. Доминанта діяльності. Народное образование. 1997. № 9. С. 41–42.
10. Капська А.Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників. Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка. Серія: Педагогічні науки. 2010. № 15. С. 12–16.
11. Професійна етика соціального педагога: навч.-метод. посіб. / Марченко С.Я., Краснова Н.П., Харченко Л.П.; Науково-дослідний центр проблем соціальної педагогіки та соціальної роботи АПН України та Луганського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2009. 563 с.
12. Наумчик В.Н., Савченко Е.А. Этика педагога. Минск: Университетское, 1999. 216 с.
13. Без'язичний Б.І. Теоретичні і методичні засади формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. Харків, 2016. 435 с.

УДК 378.018

**АНАЛІЗ ПОГЛЯДІВ НАУКОВЦІВ ЩОДО ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ПЕДІАТРІВ**Карпова М.Є., здобувач
кафедри педагогіки та психології

ПВНЗ «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля»

У статті розглянуто питання, що пов'язане з формуванням комунікативної компетентності та застосуванням медичної риторики у підготовці майбутніх педіатрів. Акцентовано увагу на комунікативній компетентності майбутніх педіатрів та розкрито її структуру з урахуванням інтер- та інтрапрофесійної комунікації. Позначена роль медичної риторики у лікувальній і профілактичній роботі лікаря, у постановці діагнозу та веденні пацієнта, у спілкуванні з пацієнтами, колегами по роботі.

Ключові слова: комунікативна компетентність, педіатр, медична риторика.

В статье рассмотрены вопросы, связанные с формированием коммуникативной компетенции и применением медицинской риторики в подготовке будущих педиатров. Акцентируется внимание на коммуникативной компетентности будущих педиатров и раскрыта ее структура с учетом интер- и интрапрофессиональной коммуникации. Обозначена роль медицинской риторики в лечебной и профилактической работе врача, в постановке диагноза и ведении пациента, в общении с пациентами, коллегами по работе.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, педиатр, медицинская риторика.

Karpova M.Ye. ANALYSIS OF SCIENTISTS' VIEWS ON PREPARATION OF FUTURE PEDIATRANS

The article deals with the question of the formation of communicative competence and the use of medical rhetoric in the training of future pediatricians. Attention is focused on the communicative competence of future pediatricians and its structure is disclosed taking into account inter- and intra-professional communication. The role of medical rhetoric in the medical and preventive work of a doctor, in the diagnosis and management of a patient, in communication with patients, colleagues in work is indicated.

Key words: communicative competence, pediatrician, medical rhetoric.